

imenu svojega slavnega mojstra gosp. Vuka Štefanoviča nam je poslal gosp. profesor dr. Klun iz Dunaja sledečo prošnjo, naj bi jo razglasili po Novicah«. Prošnja vsebuje štiri vprašanja. V prvem želita odgovor, če so na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in v Istri »take krajne imena (Localbenennungen), kakor jih nahajamo pri drugih južnih Slovanih, na priliko: Posavina itd.« Potem vprašujeta za narečja Istranov, ali pripadajo slovenskim ali ilirskim, pri čemer »naj se gleda na jat (poglej tudi Kopitarjevo Grammatiko str. 172)«, na vprašalnice: »Slovenci vprašujejo s kaj, Horvati s ča (pravilneje s ca), Serbi s što itd.«; dalje želita vedeti, kako je s končnico -l ali -o, potem o črnogorski vasi »Peroj blizu Pole« in končno »tudi stanovavci med Metliko in Črnomljem in v Gožah so nek serbskega rodu?«

Dr. Klun z dunajske Handelsakademie je v 5. št. Novic 1859 na 38. strani lahko prebral izčrpen članek J. V., ki najprej pove, da je Istra po jeziku razdeljena na kajkavščino, čakavščino in štokavščino, pri čemer se je oziral tudi na antropološke značilnosti prebivalcev, za ponazoritev pa našteva tudi kraje in področja. »Čakavski gradi so najmanj poitaljančeni«, dodaja, Čiči so po večini pokranjčeni, omenja pa tudi Bezjake v Istri. Zanimivo pisanje sklence s takrat priljubljeno spodbudo k delu: »Ki zna bolje, daj bolje i za moj poduk!«

Mogoče je Vuk Stefanović zbiral gradivo, da bi odgovoril na polemični zapis Bogoslava Šuleka iz leta 1856, s katerim je ta zavračal Vukov spis iz leta 1850 Srbi svi i svuda, kjer je delil Srbe, Hrvate in Slovence nekako tako, kakor so v vprašanjih v Novicah označeni z značilnimi vprašalnici. Očitno pa Karadžić teh zadev ni več utegnil celoviteje razmisliti in izoblikovati.

Naj sklenem z mislijo, podobno Volčičevemu končnemu stavku, da ta drobci mogoče ni edini slovenski spis o Vuku Karadžiću pred Naznanilom smrti, ki ga je prinesel Slovenski glasnik v 3. številki leta 1864. Za Volčiča in njegovo predstavitev v Slovenskem biografskem leksikonu 14, 1986, 567–568 pa je ta podatek o odgovorih na Klunova in Karadžićeva vprašanja žal že prepozen. (O J. Volčiču prim.: M. Bertoša, Jakov Volčič i njegova prepiska s kulturnim radnicima u Hrvatskoj u drugoj polovini XIX stoljeća. Historijski zbornik, Zagreb XXIII–XXIV, 1970/71, 325 in sl.)

Prve dni mi je pravil, ako sem se vrnil iz Judenburga, mi je bilo srčno všeč, ako sem bil kapor ali lekdvebelj.

Janez Rotar
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Ocene in poročila

TEHTNA IN MIKAVNA MONOGRAFIJA O KOSOVELU

Franc Zadravec: Srečko Kosovel 1904–1926, Založba Lipa Koper in Založništvo tržaškega tiska Trst, 1986, 486 str.

Kosovel je eden tistih naših izjemnih književnih ustvarjalcev, ki zbujajo v novejšem času stalno in upravičeno zanimanje ne le doma, ampak tudi v tujini. O tem pričajo številne študije slovenskih in tujih avtorjev o Kosovelu in prevodi Kosovelovih pesmi v razne evropske jezike. Po mnogih parcialnih raziskavah smo končno dobili izpod peresa akademika dr. Franca Zdravca še obsežno monografijo o našem mladem pesniku. Skoraj sočasno je izšla tudi nekoliko ožje usmerjena Vrečkova knjiga o Kosovelu (Srečko Kosovel, slovenska zgodovinska avantgarda in zenitizem). O slednji bomo v naši reviji poročali posebej.

Zadravčeva monografija je smiselno razdeljena v tri velike sklope. Največji (okoli 300 strani) ima enostaven naslov Poezija. Ukvarja se torej s pesnikovim delom. Drugi razdelek

Miselne teme (okoli 70 strani) se loteva raznih vprašanj, ki so razgibavala in vznemirjala Kosovela v njegovem kratkem, a polnem in intenzivnem življenju (poetološka, literarna, kulturna, filozofska, družbena, nacionalna problematika). Tretji del monografije s poetičnim naslovom *Nepotešeni popotnik* (okoli 60 strani) je posvečen pesnikovemu življenju, njegovemu družinskemu in družbenemu krogu, pogledom drugih nanj in njegovim na lastno življenje in okoliščine, v katerih je živel, slednjič tudi neuspehim poskusom, da bi izdal samostojno zbirko pesmi. Povzetku slede še opombe, navedba člankov in razprav o Kosovelu (1926–1985), splošne literature in izdaj Kosovelove poezije v drugih jezikih.

Izrazit je torej premik od klasičnih monografij tipa *Življenje in delo* k umestnejši varianti *Delo in življenje*. Se pravi: bistven poudarek je na delu, oris življenja pa je zapostavljen, a upoštevan in se vsekakor izkazuje kot informativno koristen.

V prvem delu poteka analiza pesniškega gradiva skozi povezujoča se stilno-motivna vidika. Tako je obravnavana najprej Kosovelova impresionistična lirika, analizo pa dopolnjuje še Kosovelova lastna presoja impresionizma. Po krajši omembi Kosovelove realistične pesmi sledi natančnejša obdelava pesnikove ekspresionistične lirike (glede na nekatere bistvene teme: Jaz, Samota, Bog, Smrt, Konec sveta...). Podobno kot prej se tudi ta obravnava sklepa s Kosovelovo lastno presojo ekspresionizma. Enako sledi še ob prikazu Kosovelove konstruktivistične poezije pesnikova ocena konstruktivizma, zenitizma in nadrealizma. Medtem ko je utemeljeno Kosovela povezovati z evropskim in slovenskim impresionizmom in ekspresionizmom, je drugače pri konstruktivizmu (npr. ruski in Kosovelov konstruktivizem imata skupno le ime). Povsem se moremo strinjati z Zadravčevimi pripombami k zbirki Kosovelovih konstruktivističnih pesmi *Integrali*, kot jo je oblikoval dr. Anton Ocvirk. Hitro je namreč opazno, da vrsta v *Integrale* uvrščenih pesmi še daleč ne sodi v konstruktivistično, ampak pretežno v ekspresionistično poetiko. Pomenska usmerjenost Kosovela pri oznaki konstruktivizma je dokaj razvidna iz naslova načrtovane (skupaj s Černigojem in Grahorjem) revije *Konstrukter*. Kosovel bi jo raje imenoval *KONS* (z izpeljankami *Konstrukter*, *Konstruktivnost*, *Konstrukcija*, *Konstruktivni princip*). Mislim, da smo najbližje Kosovelovemu pojmovanju konstruktivizma, če predvsem upoštevamo konstruktivni (torej graditeljski) princip, ne pa konstrukcijo kot zgolj nekako tehnično značilnost ali celo slabšalno zvanečo nenaravnost ali izumetničenost (konstrukcija v smislu konstruirano).

Nasploh Zadravčeva knjiga kaže, da Kosovelove stilne menjave niso nekaka spreminjasta moda, marveč iz globljih ustvarjalnih prvin izvirajoča nuja. Bolj ali manj je očitno tudi, da Kosovelove stilne variacije niso bile časovno zaporedne, ampak vzporedne, uporabljane pač spontano ali po treznejši ustvarjalčevi presoji. Zadravec končuje pregled stilno-motivnih elementov s socialno-revolucionarno poezijo, ki je dejansko dvojna: pretežno realistična, delno pa konstruktivistična.

V pomembnem poglavju *Temeljne značilnosti Kosovelovega estetskega ideala in umetništva* se Zadravec podrobneje loteva uporabe besed kot bistvenega pesniškega gradiva (npr. preproste besede, tujke oziroma civilizacijske besede, barvne besede, muzikalne besede) in pa pesniških oblik in verza (s tem v zvezi je podana celo natančna statistična analiza).

Katerim slovenskim besednim ustvarjalcem je Kosovel posvečal več pozornosti? Zadravec navaja Trubarja, Prešerna, Levstika, Gregorčiča, Murna, Župančiča, Cankarja, Gradnika, Grudna, Preglja in J. Pahorja. Med tujimi književniki in filozofi, ki so pritegovali Kosovela, omenja Zadravec Dostojevskega, Tostoja, Rollanda, Tagoreja, Carlyla, Nietzscheja, Bergsona, Schopenhauerja, Spenglerja, Lenina, Marxa, Renana, Solovjova, Rozanova in druge. Vsekakor Kosovel ni bil niti literarni niti idejni dogmatik ali doktrinar (prim. njegovo pesem v *Integralih* O dogmatiki!), ampak je širokosrčno sprejemal vase pomembno kulturno dediščino človeštva.

Avtor je nazorno in izčrpno prikazal številne strani Kosovelovega umetniškega in miselnega sveta, tako da zaživi kraški pesnik pred nami v zares izraziti in vsestransko osvetljeni podobi. Monografija nam nevsiljivo predstavi Kosovela kot centralno osebnost generacije, osebnost, katere vplivnost se s časom celo povečuje.

Iz monografije se nakazujejo tako slovenske kulturne razmere obravnavanega časa kot tudi tedaj vplivne evropske umetnostne značilnosti.

Nekaj manjših tiskovnih napak (npr. na več mestih Rosanov – prav: Rozanov, Tesnière – prav: Tesnière, stran 444 – prepovedovanje – prav: prepovedovanje oziroma oznanjanje, str. 214 – Aelit – prav: Aelita, str. 276 – preklicati – prav: priklicati) ne kazi izredno ugodnega vtisa o tej knjigi, ki je ob vsej zahtevni znanstvenosti razveseljivo bralna.

Andrijan Lah
Ljubljana

O SLOVSTVENI FOLKLORI KOT BESEDNI UMETNOSTI

Maja Bošković-Stulli: *Usmeno pjesništvo u obzoru književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984, 402 str.

Z zamudo predstavljam knjigo Maje Bošković-Stulli z zgornjim naslovom, vendar se tolažim z mislijo, da za opozorilo na dobre stvari ni nikoli prepozno. Avtorica je v omenjeni knjigi v treh razdelkih združila štirinajst (5 + 7 + 2) svojih razprav in postavila težišče na prvi razdelek, saj predvsem ta ustreza naslovu knjige.

Prvi dve obravnavi sta posvečeni Miroslavu Krležu. Literarno intenziteto slovstvene folklore v Krleževi interpretaciji Maja Bošković-Stulli predstavlja pregledno po posameznih slovstvenofolklornih žanrih, pri čemer odkriva Krležovo dvojno razmerje do arhaičnih plasti kmečke (pod)zvesti: željo po obvladanju zaostalosti na eni strani in na drugi osuplost nad njeno izvirno elementarnostjo nasproti plitvemu meščanskemu racionalizmu. Krležovo samosvojost, po avtoričinem ugotavljanju, dokazuje tudi njegov posluš za neugledno vsakdanjo besedno folkloro mestnih ulic in v njegovi afiniteti do prezrte mestne kulture je iskati ključ za njegovo pogosto rabo drobnih oblik slovstvene folklore. Včasih je kar težko prepoznati variacije in adaptacije, s katerimi se le-ta vključuje v njegov moderni intelektualni kontekst. Nasprotno temu so daljši folklorni žanri, npr. bajke, povedke, legende, redki v Krleževi literaturi, a kadar so, prav tako delujejo učinkovito. Tudi šal, vicev Krležu ni preziral, pač pa se je spotikal ob njihovo neinteligentno in neokusno preprodajanje. Po avtoričinih sklepnih ugotovitvah je Krležovo razmerje do slovstvene folklore zapleteno, večpomensko. Njegov pogled do nje se loči posebno tedaj, kadar govori o ideologiziranih oblikah njenega sprejemanja nasproti temu, kadar se sam »inspirira z elementarnim ustvarjanjem ljudstva« (68).

V drugi razpravi hrvaška folkloristka dokazuje, da Krleževe Balade Petrice Kerempuha veliko od svoje lokalne jezikovne slikovitosti dolgujejo etnološki monografiji o vasi Samobor na področju kajkavskega govora. Vaški učitelj Milan Lang jo je objavil v Zborniku za narodni život i običaje l. 1911 na podlagi Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu, ki jo je l. 1897 objavil v istem Zborniku Antun Radić.

Nasproti Krležu, ki je znal biti do slovstvene folklore tudi hudo ironičen, ugotavlja Maja Bošković-Stulli v naslednji razpravi naravnost preveliko naklonjenost Avgusta Šenoae do